

HOTĂRÂREA CURȚII
11 aprilie 2000*

Christelle Delière
împotriva
Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL și alții

(cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare,
formulată de Tribunal de première instance de Namur)

„Libertatea de a presta servicii – Norme de concurență aplicabile
întreprinderilor – Judokas – Norme sportive care stabilesc
cote naționale și proceduri de selecționare
de către federațiile naționale pentru participarea
la turnee internaționale”

Cauzele conexate C-51/96 și C-191/97

În cauzele conexate C-51/96 și C-191/97,

având ca obiect cereri adresate Curții, în temeiul articolului 177 din Tratatul CE (devenit articolul 234 CE), de către Tribunal de première instance de Namur (Belgia), de pronunțare, în litigiile pendente în fața acestei instanțe, între

Christelle Delière

și

Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL,

Ligue belge de judo ASBL,

Union européenne de judo (C-51/96)

și între

Christelle Delière

și

Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL,

Ligue belge de judo ASBL,

* Limba de procedură: franceza.

François Pacquée (C-191/97),

a unei hotărâri preliminare privind interpretarea articolului 59 din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 49 CE) și a articolelor 60, 66, 85 și 86 din Tratatul CE (devenite articolele 50 CE, 55 CE, 81 CE și 82 CE),

CURTEA,

compusă din domnii G. C. Rodríguez Iglesias, președinte, J. C. Moitinho de Almeida, D. A. O. Edward și L. Sevón, președinți de cameră, P. J. G. Kapteyn, J.-P. Puissechet, G. Hirsch, P. Jann și H. Ragnemalm (raportor), judecători,

avocat general: domnul G. Cosmas,
grefier: domnul H. von Holstein, grefier adjunct,

după examinarea observațiilor scrise prezentate:

- pentru doamna Deliège, de către L. Misson și B. Borbouse, avocați în baroul din Liège,
- pentru Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL, de către C. Dabin-Serlez și B. Lietar, avocați în baroul din Wavre,
- pentru Ligue belge de judo ASBL, de către G. de Smedt și L. Carle, avocați în baroul din Lokeren, precum și de către H. van Houtte și F. Louis, avocați în baroul din Bruxelles, și pentru Ligue belge de judo și domnul Pacquée, de către G. de Smedt (C-191/97),
- pentru guvernul belgian, de domnul J. Devadder, consilier general în cadrul Serviciului Juridic al Ministerului Afacerilor Externe, al Comerțului Exterior și al Cooperării pentru Dezvoltare (C-51/96 și C-191/97), și de doamna R. Foucart, director general al Serviciului Juridic din același minister (C-191/97), în calitate de agenți,
- pentru guvernul german, de domnul E. Röder, Ministerialrat în Ministerul Federal al Economiei, și de doamna S. Maass, Regierungsrätin în același minister (C-51/96), precum și de domnii E. Röder și C.-D. Quassowski, Regierungsdirektor în ministerul menționat (C-191/97), în calitate de agenți,
- pentru guvernul elen, de domnii G. Kanellopoulos, consilier juridic adjunct în Consiliul Juridic al Statului, și P. Mylonopoulos, consilier juridic adjunct în cadrul Serviciului juridic special – departamentul de drept european al Ministerului Afacerilor Externe, în calitate de agenți,
- pentru guvernul spaniol, de domnul L. Pérez de Ayala Becerril, abogado del Estado, în calitate de agent (C-191/97),
- pentru guvernul francez, de doamnele C. de Salins, director adjunct în cadrul Direcției juridice din Ministerul Afacerilor Externe, și A. de Bourgoing, chargé de mission în aceeași direcție, în calitate de agenți,
- pentru guvernul italian, de către profesorul U. Leanza, șef al Serviciului de contencios diplomatic al Ministerului Afacerilor Externe, în calitate de agent, asistat de domnul D. Del Gaizo, avvocato dello Stato (C-51/96),

- pentru guvernul olandez, de domnii A. Bos, consilier juridic la Ministerului Afacerilor Externe (C-51/96), și J. G. Lammers, consilier juridic înlocuitor în același minister (C-191/97), în calitate de agenți,
- pentru guvernul austriac, de domnul W. Okresek, Ministerialrat în Ministerul Afacerilor Externe (C-51/96), și doamna C. Stix-Hackl, Gesandte în același minister (C-191/97), în calitate de agenți,
- pentru guvernul finlandez, de doamna T. Pynnä, valtionesiamies, în calitate de agent,
- pentru guvernul suedez, de domnul E. Brattgård, departementsråd în Departamentul de Comerț Exterior din cadrul Ministerului Afacerilor Externe (C-51/96), și doamna L. Nordling, rättschef în același departament (C-191/97), în calitate de agenți,
- pentru guvernul norvegian, de doamna B. B. Ekeberg, în calitate de șef de serviciu în Ministerul Afacerilor Externe, în calitate de agent,
- pentru Comisia Comunităților Europene, de domnii A. Caeiro, consilier juridic, și de W. Wils, membru al serviciului juridic, în calitate de agenți,

având în vedere raportul de ședință,

după ascultarea observațiilor orale ale doamnei Deliège, reprezentată de către L. Misson și B. Borbouse, ale Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL, reprezentată de către B. Lietar, ale Ligue belge de judo ASBL și de domnul Pacquée, reprezentați de către L. Carle, F. Louis și T. Geurts, avocat în baroul din Termonde, ale guvernului belgian, reprezentat de doamna A. Snoecx, consilier în Direcția generală pentru Afaceri Juridice din Ministerul Afacerilor Externe, al Comerțului Exterior și al Cooperării pentru Dezvoltare, în calitate de agent, ale guvernului danez, reprezentat de domnul J. Molde, șef de departament în cadrul Ministerul Afacerilor Externe, în calitate de agent, ale guvernului elen, reprezentat de domnul G. Kanellopoulos, ale guvernului spaniol, reprezentat de doamna N. Díaz Abad, abogado del Estado, în calitate de agent, ale guvernului francez, reprezentat de doamna A. de Bourgoing, ale guvernului italian, reprezentat de domnul D. Del Gaizo, ale guvernului olandez, reprezentat de domnul M. A. Fierstra, consilier juridic adjunct în Ministerul Afacerilor Externe, în calitate de agent, ale guvernului finlandez, reprezentat de doamna T. Pynnä, ale guvernului suedez, reprezentat de domnul A. Kruse, departementsråd în Ministerul Afacerilor Externe, în calitate de agent, și ale Comisiei, reprezentată de domnul W. Wils, în ședința din 23 februarie 1999,

după ascultarea concluziilor avocatului general, în ședința din 18 mai 1999,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin Ordonanța din 16 februarie 1996 (C-51/96), primită la Curte la 21 februarie 1996, și prin Hotărârea din 14 mai 1997 (C-191/97), primită la Curte la 20 mai 1997, Tribunal de première instance de Namur, pronunțându-se cu privire la o cerere de ordonanță președințială și cu privire la fond, a adresat, în temeiul articolului 177 din tratatul CE (devenit articolul 234 CE), două întrebări preliminare privind interpretarea articolului 59 din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 49 CE) și a articolelor 60, 66, 85 și 86 din Tratatul CE (devenite articolele 50 CE, 55 CE, 81 CE și 82 CE).

2 Aceste întrebări au fost adresate în cadrul unor litigii între doamna Deliège, pe de o parte, și Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL (denumită în continuare „LFJ”), Ligue belge de judo ASBL (denumită în continuare „LBJ”) și președintele acesteia, domnul Pacquéé, pe de altă parte, cu privire la refuzul de a o selecționa pentru participarea la turneul internațional de judo de la Paris, la categoria sub 52 kg.

Normele de organizare și de selecționare ale judo-ului

3 Judo-ul, un sport de luptă individuală, este organizat la scară mondială de Federația internațională de judo (denumită în continuare „FIJ”). La nivel european, există o federație numită Uniunea europeană de judo (denumită în continuare „UEJ”) care cuprinde diferitele federații naționale. Federația belgiană este LBJ, care se ocupă, în esență, de competițiile internaționale și efectuează selecționarea atleților în vederea participării lor la turneele internaționale. LBJ este compusă din două ligi regionale, Vlaamse Judofederatie (denumită în continuare „VJF”) și LFJ. Membrii LBJ sunt cele două ligi regionale, precum și cluburile care fac parte din acestea. Judokas sunt afiliați la un club care, la rândul său, este membru al ligii regionale, care emite membrilor o licență necesară pentru a participa la cursuri sau la competiții. Deținătorul unei licențe este obligat să se supună tuturor obligațiilor impuse de liga regională, în temeiul statutului și al regulamentelor acesteia.

4 În mod tradițional, atleții sunt clasificați în funcție de sex și de șapte categorii de greutate, în total, paisprezece categorii diferite. Cu ocazia adunării sale tehnice și sportive din Amsterdam din 5 februarie 1994 și cu ocazia congresului ordinar de la Nicosia din 9 aprilie 1994, Comitetul Director al UEJ a adoptat reguli privind participarea la turneele europene de categoria A. Turneele respective, asemenea Campionatelor Europene din mai 1996, permiteau obținerea de puncte pentru clasarea în listele europene care pot determina calificările pentru Jocurile Olimpice de la Atlanta din 1996. Era prevăzut faptul că numai federațiile naționale puteau să își înscrie atleții și că, pentru fiecare federație europeană, puteau să fie înscriși șapte judokas din fiecare sex pe listele respective, adică, în principiu, câte un judoka din fiecare categorie. Cu toate acestea, în cazul în care într-o anumită categorie nu era desemnat niciun atlet, era posibilă înscrierea a doi judokas în altă categorie, fără a depăși în nici un caz limita de șapte bărbați și șapte femei. Astfel cum s-a arătat de către LFJ la ședința din fața Curții, naționalitatea judoka nu avea nicio relevanță în acest context, fiind luată în considerare numai afilierea sa la federația națională.

5 În conformitate cu criteriile de selecție pentru Jocurile Olimpice din Atlanta, adoptate de FIJ la 19 octombrie 1993 la Madrid, erau calificați pentru aceste jocuri, din fiecare categorie, în special primii opt clasăți de la ultimele campionate mondiale, precum și un anumit număr de judokas pentru fiecare continent (pentru Europa, nouă bărbați și cinci femei din fiecare categorie), care se stabilesc pe baza rezultatelor obținute de fiecare judoka în cursul unui anumit număr de turnee în cursul perioadei preolimpice. În acest scop, UEJ a precizat, la adunarea sa de la Amsterdam și la congresul de la Nicosia, menționate anterior, că vor fi luate în considerare cele mai bune trei rezultate obținute la turneele de categoria A și la Campionatele Europene de seniori, în cursul perioadei cuprinse între Campionatele Mondiale din 1995 și Campionatele Europene din 1996. Aceasta a prevăzut, de asemenea, că federațiile erau cele care se calificau și nu judokas personal.

Acțiunile principale și întrebările preliminare

6 Doamna Deliège practică judo-ul din 1983 și, începând cu 1987, a obținut rezultate excelente la categoria sub 52 kg, printre care mai multe titluri de campioană a Belgiei, un titlu

de campioană europeană și un titlu de campioană mondială la categoria sub 19 ani, precum și victorii și clasamente prestigioase în turnee internaționale. Părțile din acțiunea principală nu sunt de acord cu privire la statutul doamnei Deliège, aceasta pretinzând că practică judo-ul cu titlu profesionist sau semi-profesionist, în vreme ce LBJ și LFJ susțin că judo-ul este un sport care, în Europa și, în special, în Belgia este practicat de amatori.

7 Doamna Deliège susține că, începând cu 1992, responsabilii LFJ și LBJ au împiedicat în mod abuziv dezvoltarea carierei sale. Aceasta se plânge, în special, că a fost împiedicată să participe la Jocurile Olimpice de la Barcelona din 1992, că nu a fost selecționată pentru Campionatele Mondiale din 1993 și nici pentru Campionatele Europene din 1994. În martie 1995, doamna Deliège a fost informată că nu fusese preselecționată pentru Jocurile Olimpice de la Atlanta. În aprilie 1995, când se pregătea să participe la campionatele europene care urmau să se desfășoare în mai, aceasta a fost exclusă din echipa belgiană, în favoarea unei atlete afiliate la VJF. În decembrie 1995, a fost împiedicată să participe la turneul internațional de categoria A din Basel.

8 LFJ susține că doamna Deliège a intrat, în numeroase rânduri, în conflict cu antrenorii, selecționerii sau responsabilii LFJ și LBJ și că nu este suficient de disciplinată, aceasta fiind sancționată cu o suspendare temporară a oricărei activități legate de federație. În plus, aceasta s-a confruntat cu dificultăți de ordin sportiv, Belgia dispunând de cel puțin patru judokas de nivel înalt la categoria de sub 52 kg. LBJ precizează că deciziile referitoare la selecționarea atleților în vederea participării la diferitele turnee și campionate sunt adoptate de comisia sa sportivă națională, organ constituit paritar din membrii VJF și LFJ.

9 Faptele aflate direct la originea acțiunilor principale privesc participarea la turneul internațional de categoria A de la Paris din 10 și 11 februarie 1996. Întrucât LBJ a selecționat alte două atlete care, conform doamnei Deliège, obținuseră rezultate sportive mai slabe decât ale sale, aceasta a sesizat, la 26 ianuarie 1996, Tribunal de première instance de Namur cu o cerere de ordonanță președințială.

Cauza C-51/96

10 Doamna Deliège a solicitat Tribunal de première instance de Namur ca, hotărând prin ordonanță președințială, să dispună LFJ și LBJ să îndeplinească toate formalitățile necesare pentru participarea sa la turneul de la Paris și să fie sesizată Curtea de Justiție cu privire la o întrebare preliminară referitoare la caracterul ilicit al regulilor stabilite de UEJ în privința numărului limitat de atleți din fiecare federație națională și în privința autorizațiilor emise de federații pentru participarea la turneele individuale de categoria A, cu privire la articolele 59, 60, 66, 85 și 86 din tratat. Prin citația în intervenție și garanție forțată din 9 februarie 1996, doamna Deliège a contestat UEJ și a solicitat instanței sesizate prin procedura ordonanței președințiale cu privire la litigiu să dispună tuturor organizatorilor de turnee de categoria A să accepte cu titlu provizoriu orice înscriere din partea acestora, indiferent dacă a fost sau nu selecționată de federația sa națională.

11 Prin ordonanța din 6 februarie 1996, judecătorul de la Tribunal de première instance de Namur, sesizat prin procedura ordonanței președințiale, a respins cererea formulată de doamna Deliège în ceea ce privește participarea sa la turneul de la Paris, dar a emis un ordin prin care împiedica LBJ și LFJ să ia orice tip de decizie care implică neselecționarea reclamantei pentru orice viitoare competiție, până în momentul în care părțile vor fi audiate din nou cu privire la celelalte capete de cerere.

12 Prin ordonanța din 16 februarie 1996, același judecător a declarat, mai întâi, inadmisibilă cererea de intervenție forțată prezentată împotriva UEJ.

13 În continuare, instanța de trimitere a precizat că, în conformitate cu jurisprudența Curții, practicarea sporturilor intră sub incidența dreptului comunitar în măsura în care aceasta poate constitui o activitate economică în sensul articolului 2 din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 2 CE). Ca urmare a evoluției recente a practicii sportive, distincția între un amator și un atlet profesionist s-a atenuat. Sportivii de nivel înalt ar putea primi, în afara burselor sau a altor ajutoare, venituri mai importante, datorită notorietății de care se bucură, astfel încât aceștia ar furniza prestații cu caracter economic.

14 Conform instanței de trimitere, doamna Deliège pretinde, părănd îndreptățită, la prima vedere, că trebuie să fie considerată ca fiind o prestatoare de servicii în sensul articolelor 59, 60 și 66 din tratat. Cerința sistematică a unei cote și a unei selecții la nivel național par să constituie un obstacol în calea exercitării libere a unei prestații cu caracter economic. Pe de altă parte, nu se poate susține, în mod rezonabil, că accesul la competiții, revendicat de doamna Deliège, ar ajunge să permită oricui să participe la orice fel de turneu, competiția putând fi deschisă oricărui sportiv care îndeplinește criteriile obiective privind aptitudinile, astfel cum o demonstrează experiența altor sporturi similare.

15 Având în vedere că Jocurile Olimpice de la Atlanta urmau să aibă loc într-un viitor apropiat și că un sportiv de nivel înalt are o carieră relativ scurtă, instanța națională a considerat, prin urmare, că solicitarea doamnei Deliège ca aceasta să adreseze o întrebare preliminară Curții era „aparent relevantă”. Faptul că nu a fost introdusă nicio acțiune privind fondul nu a împiedicat adresarea unei astfel de întrebări. S-ar putea considera că această întrebare este un element care contribuie la soluționarea procedurii de ordonanță președințială sau o măsură de cercetare judecătorească prin care se accelerează o procedură privind fondul, a cărei inițiere părea a fi luată în considerare de reclamantă.

16 În consecință, judecătorul de la Tribunal de première instance de Namur, care trebuie să se pronunțe cu privire la cererea de ordonanță președințială, a adresat Curții următoarea întrebare preliminară:

„Un regulament, care îi impune unui sportiv profesionist, semi-profesionist sau candidat la un astfel de statut să fie autorizat sau selecționat de federația sa națională pentru a putea concura într-o competiție internațională și care prevede cote naționale de înscriere pentru competiții similare, este sau nu contrar Tratatului de la Roma și, în special, articolelor 59 - 66, precum și articolelor 85 și 86?”

17 În cele din urmă, în ceea ce privește adoptarea unei măsuri de amânare, instanța de trimitere a constatat că cererile formulate de doamna Deliège împotriva LBJ și LFJ nu puteau fi acceptate. Totuși, aceasta a considerat că era necesar să asigure reclamantei protecție împotriva unui prejudiciu grav, prin adoptarea unei măsuri de amânare care să nu dăuneze intereselor altor sportivi.

18 În așteptarea rezultatului procedurii privind fondul, aceasta le-a interzis, prin urmare, LBJ și LFJ să adopte orice măsură de restricționare sau împiedicare a exercitării libere de către reclamantă a activității sale de judoka, în special în cadrul competițiilor naționale sau internaționale, ceea ce nu era justificat în mod obiectiv luând în considerare aptitudinile sale fizice sau comportamentul său și nici prin aprecierea meritelor sale în raport cu cele ale altor atleți concurenți. Această măsură urma să înceteze să producă efecte la o lună de la emiterea

ordonanței, cu excepția cazului în care era introdusă o acțiune cu privire la fond de doamna Deliège.

Cauza C-191/97

19 Prin ordinele din 27 februarie și 1 martie 1996, doamna Deliège a inițiat o acțiune cu privire la fond împotriva LFJ, LBJ și domnului Pacquée în fața Tribunal de première instance de Namur. Această acțiune viza, în primul rând, ca această instanță să pronunțe o hotărâre conform căreia sistemul de selecționare a judokas pentru turneele internaționale, astfel cum este stabilit de regulamentele celor două federații citate anterior, este considerat ilegal în măsura în care acesta le conferă dreptul de a acționa într-un mod care ar putea încălca dreptul judokas la libertatea de a presta servicii și libertatea profesională a acestor sportivi, în al doilea rând, să sesizeze Curtea de Justiție cu privire la o întrebare preliminară, în al treilea rând, să adopte o măsură de amânare, în ipoteza în care va fi adresată o astfel de întrebare și, în ultimul rând, să oblige LFJ și LBJ să îi plătească acesteia daune-interese în valoare de 30 de milioane BEF.

20 În hotărârea sa, instanța de trimitere a considerat că exista un risc evident ca întrebarea adresată în cauza C-51/96 să fie declarată inadmisibilă de către Curte, din motivul că judecătorul care trebuie să se pronunțe cu privire la cererea de ordonanță președințială s-a pronunțat asupra întregii sesizări. Prin urmare, aceasta a considerat că nu era cazul să aștepte hotărârea Curții în această primă cauză și că, răspunsul la întrebarea adresată în acțiunea introdusă în fața acesteia fiind incert, ar trebui să sesizeze Curtea cu titlu preliminar.

21 În ceea ce privește cererea doamnei Deliège de adoptare a unei măsuri de amânare, instanța de trimitere a considerat că ar fi foarte dificil, dacă nu chiar imposibil, să impună în practică o astfel de măsură, fără să aducă atingere interesului niciunei părți, persoana interesată nepropunând nicio măsură concretă în acest sens.

22 În aceste condiții, Tribunal de première instance de Namur a suspendat judecata și a adresat Curții următoarea întrebare preliminară:

„Faptul că unui atlet profesionist, semi-profesionist sau care aspiră la o activitate profesionistă sau semi-profesionistă i se impune să fie autorizat de federația sa pentru a putea concura într-o competiție internațională, care nu presupune o concurență între echipe naționale, contravine sau nu Tratatului de la Roma și, în special, articolelor 59, 85 și 86 din acest tratat?”

Cu privire la competența Curții de a răspunde la întrebările preliminare și cu privire la admisibilitatea acestora

23 LFJ, LBJ, domnul Pacquée, guvernele belgian, elen și italian, precum și Comisia au contestat, din diferite motive, competența Curții de a răspunde la întrebarea adresată în cauza C-51/96 și admisibilitatea întrebării sau a unei părți din această întrebare.

24 În primul rând, instanța de trimitere s-a pronunțat cu privire la toate capetele de cerere ale reclamantei și astfel s-a desesizat de litigiu. Având în vedere că acțiunea principală s-a încheiat la data la care Curtea a fost sesizată, hotărârea acesteia nu mai avea nicio relevanță pentru instanța de trimitere. În aceste condiții, din Hotărârile din 21 aprilie 1988, Fratelli Pardini (338/85, Rec. p. 2041), și din 4 octombrie 1991, Society for the Protection of Unborn Children Ireland (C-159/90, Rec. p. I-4685), rezultă că nu intră în competența Curții să răspundă.

25 Întrebarea are un caracter ipotetic și privește un domeniu – sportul amator – care nu intră sub incidența dreptului comunitar.

26 În cele din urmă, instanța națională nu a definit suficient cadrul factual și legislativ în care este adresată întrebarea, cerință care se impune în special în domeniul concurenței, caracterizat de situații de fapt și de drept complexe (Hotărârea din 26 ianuarie 1993, Telemarsicabruzzo și alții, C-320/90 – C-322/90, Rec. p. I-393).

27 Competența Curții de a răspunde la întrebarea preliminară adresată în cauza C-191/97 sau la o parte din întrebare și admisibilitatea acestei întrebări sunt, de asemenea, contestate de LFJ, LBJ și domnul Pacquéé, precum și de guvernul elen și de Comisie. Aceștia au susținut, în special, că instanța de trimitere nu a furnizat indicații suficiente în ceea ce privește cadrul factual și legislativ, că întrebarea privește un domeniu care nu are legătură cu dreptul comunitar, că a fost încălcat dreptul la apărare al UEJ și FIJ și că întrebarea adresată are un caracter ipotetic în măsura în care se referă la alte evenimente decât cele care implică competiții între echipele naționale.

28 În primul rând, este necesar să se sublinieze că problema dacă întrebările adresate de instanța națională privesc un domeniu care nu are legătură cu dreptul comunitar, fie pentru că sportul amator nu intră în sfera de aplicare a tratatului, fie pentru că evenimentele vizate de instanța menționată implică echipe naționale, ține de fondul întrebărilor adresate și nu de admisibilitatea acestora.

29 În al doilea rând, în ceea ce privește încălcarea pretinsă a dreptului la apărare al FIJ și UEJ, nu intră în competența Curții să verifice dacă decizia de trimitere a fost adoptată în conformitate cu normele naționale de organizare și procedură judiciară (a se vedea, în special, Hotărârile din 11 iulie 1996, SFEI și alții, C-39/94, Rec. p. I-3547, punctul 24, și din 5 iunie 1997, Celestini, C-105/94, Rec. p. I-2971, punctul 20). Rezultă că nu este necesară pronunțarea Curții cu privire la problema dacă FIJ și UEJ ar fi trebuit să fie incluse ca părți în acțiunile principale.

30 În al treilea rând, este necesar să se amintească faptul că, în conformitate cu o jurisprudență constantă, necesitatea de a se ajunge la o interpretare a dreptului comunitar utilă pentru instanța națională necesită definirea de către această instanță a cadrului factual și juridic în care sunt inserate întrebările adresate sau, cel puțin, explicarea ipotezelor factuale pe care sunt întemeiate aceste întrebări. Aceste cerințe au o importanță deosebită în anumite domenii, precum cel al concurenței, caracterizate de situații de fapt și de drept complexe (a se vedea, în special, Hotărârile Telemarsicabruzzo și alții, citată anterior, punctele 6 și 7; din 21 septembrie 1999, Albany, C-67/96, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 39, și Brentjens', C-115/97–C-117/97, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 38).

31 Informațiile din deciziile de trimitere nu trebuie doar să permită Curții să dea răspunsuri utile, ci, în egală măsură, trebuie să ofere guvernelor statelor membre, precum și altor părți interesate, posibilitatea de a prezenta observații în conformitate cu articolul 20 din statutul CE al Curții de Justiție. Curții îi revine obligația de a se asigura că această posibilitate este protejată, ținând seama de faptul că, în temeiul dispoziției citate anterior, numai deciziile de trimitere sunt notificate părților interesate (a se vedea, în special, ordonanța din 23 martie 1995, Saddik, C-458/93, Rec. p. I-511, punctul 13; hotărârile citate anterior Albany, punctul 40, și Brentjens', punctul 39).

32 În ceea ce privește cauza C-191/97, care este necesar să fie examinată în primul rând, pe de o parte, reiese din observațiile prezentate de părțile în acțiunile principale, de guvernele

statelor membre, guvernul norvegian și Comisie, în conformitate cu dispoziția menționată din statutul CE al Curții de Justiție, că informațiile din hotărârea de trimitere le-au permis acestora să adopte, în mod util, o poziție cu privire la întrebarea adresată Curții, în măsura în care aceasta privește normele din tratat referitoare la libertatea de a presta servicii.

33 În plus, cu toate că guvernele elen, spaniol și italian este posibil să fi considerat că informațiile furnizate de instanța de trimitere nu le permiteau să adopte o poziție privind problema dacă reclamanta în acțiunea principală exercită o activitate economică în sensul tratatului, este important să se sublinieze faptul că aceste guverne și celelalte părți interesate au fost în măsură să prezinte observații pe baza informațiilor factuale ale instanței menționate.

34 De altfel, informațiile din hotărârea de trimitere au fost completate de elementele care rezultau din dosarul trimis de instanța națională și de observațiile scrise prezentate în fața Curții. Toate aceste elemente, reluate în raportul de ședință, au fost aduse la cunoștința guvernelor statelor membre și a celorlalte părți interesate, în vederea ședinței în cursul căreia aceștia au avut posibilitatea, după caz, să își completeze observațiile (a se vedea, de asemenea, în acest sens, hotărârile menționate anterior Albany, punctul 43, și Brentjens', punctul 42).

35 Pe de altă parte, informațiile furnizate de instanța națională, completate, în funcție de necesități, de elementele menționate anterior, oferă Curții o cunoaștere suficientă a cadrului factual și juridic al acțiunii principale pentru a-i permite acestuia să interpreteze normele din tratat referitoare la libertatea de a presta servicii, în ceea ce privește situația care face obiectul acestui litigiu.

36 În schimb, în măsura în care întrebarea adresată privește normele de concurență aplicabile întreprinderilor, Curtea consideră că nu are destule informații pentru a oferi indicații cu privire la definirea pieței sau piețelor în cauză în acțiunea principală. Nici hotărârea de trimitere nu clarifică natura și numărul întreprinderilor care își exercită activitatea pe piața sau piețele respective. În plus, informațiile furnizate de instanța de trimitere nu îi permit Curții să se pronunțe în mod util cu privire la existența și importanța schimburilor comerciale între statele membre sau la posibilitatea ca acestea să fie afectate de regulile de selecționare a judokas.

37 Prin urmare, trebuie să se constate că hotărârea de trimitere nu conține indicații suficiente pentru a îndeplini cerințele amintite la punctele 30 și 31 din prezenta hotărâre în ceea ce privește normele de concurență.

38 În ceea ce privește întrebarea adresată în cauza C-51/96, nici ordonanța de trimitere nu conține indicații suficiente pentru a permite Curții să se pronunțe în mod util cu privire la interpretarea normelor de concurență aplicabile întreprinderilor. În schimb, informațiile furnizate de ordonanța menționată, completate, după caz, de elementele conținute în observațiile scrise prezentate în conformitate cu articolul 20 din statutul CE al Curții de Justiție și reluate în raportul de ședință, precum și indicațiile care rezultă din hotărârea de trimitere în cauza C-191/97, au permis părților interesate să adopte o poziție cu privire la interpretarea normelor referitoare la libertatea de a presta servicii și Curții să aibă suficiente cunoștințe privind cadrul factual și juridic pentru a se putea pronunța în mod util cu privire la acest subiect.

39 Fără a aduce atingere formulării lor ușor diferite, întrebările adresate în cele două cauze din acțiunile principale sunt, în esență, identice și, în aceste condiții, nu este necesar să fie

examineate în continuare argumentele care contestă, în mod specific, admisibilitatea întrebării din cauza C-51/96.

40 Conform cu punctele anterioare, Curtea trebuie să răspundă la întrebările adresate în măsura în care acestea privesc interpretarea normelor din tratat referitoare la libertatea de a presta servicii. În schimb, întrebările menționate sunt inadmisibile în măsura în care acestea privesc interpretarea normelor de concurență aplicabile întreprinderilor.

Cu privire la interpretarea articolului 59 din tratat

41 Cu titlu introductiv, este necesar să se amintească faptul că, ținând seama de obiectivele Comunității, practicarea sporturilor intră sub incidența dreptului comunitar în măsura în care aceasta constituie o activitate economică în sensul articolului 2 din tratat (a se vedea Hotărârile din 12 decembrie 1974, Walrave și Koch, 36/74, Rec. p. 1405, punctul 4, și din 15 decembrie 1995, Bosman, C-415/93, Rec. p. I-4921, punctul 73). În plus, Curtea a recunoscut că activitatea sportivă are o importanță socială considerabilă în Comunitate (a se vedea Hotărârea Bosman, menționată anterior, punctul 106).

42 De altfel, această jurisprudență este susținută de Declarația nr. 29 privind sportul, care figurează în anexa la actul final al conferinței care a adoptat textul Tratatului de la Amsterdam, care subliniază importanța socială a sportului și face apel, în special, la instituțiile Uniunii Europene să țină seama în mod deosebit de particularitățile sportului amator. În special, această declarație este conformă cu jurisprudența menționată, în măsura în care aceasta privește situațiile în care exercitarea sportului constituie o activitate economică.

43 Este necesar să se amintească faptul că dispozițiile din tratat în materie de liberă circulație a persoanelor nu se opun unor reglementări sau practici care exclud jucătorii străini de la participarea la anumite competiții din motive neeconomice, care țin de caracterul și de cadrul specifice acestor competiții și care privesc, prin urmare, numai sportul ca atare, așa cum este, de exemplu, cazul meciurilor între echipe naționale din diferite țări. Curtea a subliniat totuși că această restricționare a sferei de aplicare a tratatului trebuie să rămână limitată obiectul propriu și nu poate fi invocată pentru a exclude o întreagă activitate sportivă (Hotărârile din 14 iulie 1976, Donà, 13/76, Rec. p. 1333, punctele 14 și 15, și Bosman, menționată anterior, punctele 76 și 127).

44 Or, regulile de selecționare în cauză în acțiunea principală nu privesc competițiile între echipe sau selecții naționale din diferite țări, care includ numai resortisanții care au naționalitatea statului din care provine federația care i-a selecționat, precum jocurile olimpice sau anumite campionate mondiale sau europene, ci rezervă participarea la anumite alte evenimente internaționale la nivel înalt, prin intermediul federației naționale, atleților care sunt membri ai federației în cauză, indiferent de naționalitatea acestora. Doar faptul că se iau în considerare clasamentele obținute de atleți în aceste competiții pentru stabilirea țărilor care vor putea să își înscrie reprezentanți la jocurile olimpice nu poate justifica asimilarea acestora cu evenimente între echipe naționale, care pot să nu intre în sfera de aplicare a dreptului comunitar.

45 LFI a susținut, în special, că asociațiile și federațiile sportive au dreptul să stabilească liber condițiile de acces la competițiile care îi privesc numai pe sportivii amatori.

46 În această privință, este important să se sublinieze că simplul fapt că o asociație sau o federație sportivă îi califică unilateral drept amatori pe atleții care sunt membrii ai acesteia nu

este, ca atare, de natură să excludă faptul că aceștia exercită activități economice în sensul articolului 2 din tratat.

47 În ceea ce privește natura regulilor care fac obiectul litigiului, din hotărârile citate anterior, Walrave și Koch (punctele 17 și 18) și Bosman (punctele 82 și 83) rezultă că dispozițiile comunitare în materia liberei circulații a persoanelor și a serviciilor nu reglementează numai acțiunile autorităților publice, ci se extind și la reglementările de altă natură, care vizează reglementarea, în mod colectiv, a muncii salariate și a prestărilor de servicii. Eliminarea, între statele membre, a obstacolelor în calea liberei circulații a persoanelor și în calea libertății de a presta servicii ar fi compromisă dacă eliminarea barierelor de origine statală ar putea fi neutralizată de obstacole care rezultă din exercitarea autonomiei lor juridice de către asociații și organisme care nu intră sub incidența dreptului public.

48 Rezultă că tratatul, în special articolele 59, 60 și 66, poate fi aplicat activităților sportive și regulilor stabilite de asociațiile sportive, precum cele în cauză în acțiunea principală.

49 Având în vedere punctele anterioare și dezbaterile care s-au desfășurat în fața Curții, este important să se verifice dacă o activitate precum cea exercitată de doamna Deliège poate constitui o activitate economică în sensul articolului 2 din tratat și, în special, o prestare de servicii în sensul articolului 59 din același tratat.

50 În cadrul cooperării judiciare, instituită de procedura de pronunțare a unei hotărâri preliminare, între instanța națională și Curte, este de competența instanței naționale să stabilească și să aprecieze faptele cauzei (a se vedea, în special, Hotărârea din 3 iunie 1986, Kempf, 139/85, Rec. p. 1741, punctul 12) și de competența Curții să furnizeze instanței naționale elementele de interpretare necesare pentru a-i permite să soluționeze litigiul (Hotărârea din 22 mai 1990, Alimenta, C-332/88, Rec. p. I-2077, punctul 9).

51 În această privință, este important să se constate, în primul rând, că hotărârea de trimitere din cauza C-191/97 se referă, în special, la bursele acordate în funcție de rezultatele sportive anterioare și la contractele de sponsorizare care sunt direct legate de rezultatele obținute de atlet. În plus, doamna Deliège a susținut în fața Curții, prezentând anumite documente în sprijinul afirmațiilor sale, că primise, datorită realizărilor sale sportive, burse din partea Comunității franceze din Belgia și a Comitetului Olimpic și Interfederal Belgian și că fusese sponsorizată de o instituție bancară și de un constructor de automobile.

52 În ceea ce privește noțiunile de activitate economică și prestare de servicii în sensul articolelor 2 și respectiv 59 din tratat, este necesar să se sublinieze faptul că acestea definesc domeniul de aplicare a uneia dintre libertățile fundamentale garantate de tratat și, ca atare, nu pot fi interpretate restrictiv (a se vedea, în acest sens, Hotărârile din 23 martie 1982, Levin, 53/81, Rec. p. 1035, punctul 13).

53 În ceea ce privește, în special, prima noțiune, dintr-o jurisprudență constantă (Hotărârile Dona, menționată anterior, punctul 12, și din 5 octombrie 1988, Steymann, 196/87, Rec. p. 6159, punctul 10) rezultă că trebuie considerată activitate economică, în sensul articolului 2 din tratat, o prestare a unei munci salariate sau o prestare de servicii remunerate.

54 Cu toate acestea, astfel cum a considerat Curtea, în special, în hotărârile menționate anterior, Levin (punctul 17) și Steymann (punctul 13), activitățile exercitate trebuie să fie reale și efective și nu de natură să fie considerate drept pur marginale și accesorii.

55 În ceea ce privește prestarea de servicii, din articolul 60 primul paragraf din tratat rezultă că, în sensul acestei dispoziții, sunt considerate servicii, prestările furnizate, în mod normal, contra unei remunerații, în măsura în care acestea nu sunt reglementate de dispoziții referitoare la libera circulație a mărfurilor, capitalurilor și persoanelor.

56 În această privință, este necesar să se constate că activitățile sportive și, în special, participarea unui atlet de nivel înalt la o competiție internațională pot implica prestarea mai multor servicii diferite, dar strâns legate, care pot intra sub incidența articolului 59 din tratat, deși unele dintre aceste servicii nu sunt plătite de persoanele care beneficiază de ele (a se vedea Hotărârea din 26 aprilie 1988, Bond van Adverteerders și alții, 352/85, Rec. p. 2085, punctul 16).

57 Cu titlu de exemplu, organizatorul unei astfel de competiții îi oferă atletului posibilitatea de a-și exercita activitatea sportivă în competiție cu alți atleți și, în același timp, atleții, prin participarea lor la competiție, îi permit organizatorului să realizeze un spectacol sportiv la care poate asista publicul, pe care emițătorii de programe de televiziune îl pot retransmite și care poate prezenta interes pentru persoanele care publică anunțuri publicitare și sponsori. În plus, atleții le furnizează sponsorilor lor o prestație publicitară care se bazează pe activitatea sportivă ca atare.

58 În cele din urmă, în ceea ce privește obiecțiile ridicate în observațiile prezentate în fața Curții, conform cărora, pe de o parte, acțiunile principale privesc o situație pur internă și, pe de altă parte, anumite manifestări internaționale nu intră în sfera de aplicare teritorială a tratatului, este necesar să se amintească faptul că dispozițiile din tratat referitoare la libertatea de a presta servicii nu se aplică activităților care se limitează, în toate elementele lor, la teritoriul unui singur stat membru (a se vedea, cel mai recent, Hotărârile din 9 septembrie 1999, R.I.SAN., C-108/98, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 23, și din 21 octombrie 1999, Jägerskiöld, C-97/98, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 42). Cu toate acestea, un element de extraneitate poate decurge, în special, din faptul că un atlet participă la o competiție în alt stat membru decât cel în care acesta este stabilit.

59 Instanța națională are competența să aprecieze, pe baza acestor elemente de interpretare, dacă activitățile sportive ale doamnei Deliège și, în special, participarea sa la turneele internaționale constituie o activitate economică în sensul articolului 2 din tratat și, mai precis, o prestare de servicii în sensul articolului 59 din același tratat.

60 Presupunând că activitatea doamnei Deliège poate fi considerată drept prestare de servicii, este necesar să se analizeze dacă regulile de selecționare în cauză în acțiunea principală, constituie o restricționare a libertății de a presta servicii, în sensul articolului 59 din tratat.

61 În această privință, este necesar să se sublinieze că, spre deosebire de normele aplicabile în cauza Bosman, regulile de selecționare în cauză în acțiunea principală, nu stabilesc condițiile de acces al sportivilor profesioniști pe piața muncii și nu comportă clauze privind naționalitatea, care limitează numărul resortisanților altor state membre care pot participa la o competiție.

62 Doamna Deliège, de cetățenie belgiană, nu pretinde, de altfel, că alegerea făcută de LBJ, care nu a selecționat-o pentru a participa la turneu, a fost efectuată în funcție de cetățenia sa.

63 În plus, astfel cum s-a evidențiat la punctul 44 din prezenta hotărâre, astfel de reguli de selecționare nu privesc un turneu al cărui obiect este confruntarea echipelor naționale, ci un turneu în care, odată selecționați, atleții concurează pe cont propriu.

64 În acest context, este suficient să se constate că, deși regulile de selecționare, precum cele în cauză în acțiunea principală, au inevitabil ca efect limitarea numărului de participanți la un turneu, o astfel de limitare este inerentă desfășurării unei competiții sportive internaționale la nivel înalt, care implică în mod necesar adoptarea anumitor reguli sau criterii de selecționare. Prin urmare, nu se poate considera că astfel de reguli constituie în sine o restricție în calea libertății de a presta servicii, interzisă la articolul 59 din tratat.

65 În plus, adoptarea, în vederea unui turneu sportiv internațional, a unui sistem de alegere a participanților în raport cu alt sistem trebuie să fie fondată pe un mare număr de considerente care nu au legătură cu situația personală a unui atlet, precum natura, organizarea și finanțarea sportului în cauză.

66 Deși un sistem de selecționare se poate dovedi mai favorabil unei categorii de atleți decât altul, nu se poate deduce numai din acest fapt că adoptarea unui astfel de sistem constituie o restricționare a libertății de a presta servicii.

67 În consecință, în mod normal, entităților în cauză, precum organizatorii de turnee, federațiile sportive sau asociațiile de atleți profesioniști, le revine sarcina de a stabili regulile adecvate și de a efectua selecția în temeiul acestora.

68 În această privință, este necesar să se admită faptul că atribuirea unei astfel de misiuni federațiilor naționale, care dispun, în mod normal, de experiența și cunoștințele necesare, este o metodă adoptată în majoritatea disciplinelor sportive, având la bază, în principiu, existența unei federații în fiecare țară. În plus, trebuie să se sublinieze că regulile de selecționare în cauză în acțiunea principală, se aplică atât competițiilor organizate în interiorul Comunității, cât și turneelor care se desfășoară în afara acesteia și îi privesc atât pe resortisanții statelor membre, cât și pe resortisanții din țările terțe.

69 Prin urmare, este necesar să se răspundă întrebărilor adresate că o regulă care îi impune unui atlet profesionist, semi-profesionist, sau care aspiră la o activitate profesionistă sau semi-profesionistă, să fie autorizat sau selecționat de federația sa pentru a putea participa la o competiție sportivă internațională la nivel înalt, care nu implică o competiție între echipe naționale, nu constituie în sine o restricționare a libertății de a presta servicii, interzisă la articolul 59 din tratat, atâta timp cât aceasta decurge dintr-o necesitate inerentă organizării unei astfel de competiții.

Cu privire la cheltuielile de judecată

70 Cheltuielile efectuate de către guvernele belgian, danez, german, elen, spaniol, francez, italian, olandez, austriac, finlandez, suedez și norvegian, precum și de către Comisie, care au prezentat observații Curții, nu pot face obiectul unei rambursări. Întrucât procedura are, în raport cu părțile în acțiunea principală, un caracter incidental față de procedura din fața instanței naționale, este de competența acestei instanțe să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA

pronunțându-se cu privire la întrebările adresate de Tribunal de première instance de Namur, prin Ordonanța din 16 februarie 1996 și prin Hotărârea din 14 mai 1997, declară:

O regulă, care îi impune unui atlet profesionist, semi-profesionist, sau care aspiră la o activitate profesionistă sau semi-profesionistă, să fie autorizat sau selecționat de federația sa pentru a putea participa la o competiție sportivă internațională la nivel înalt, care nu implică o competiție între echipe naționale, nu constituie în sine o restricționare a libertății de a presta servicii interzisă la articolul 59 din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 49 CE), atâta timp cât aceasta decurge dintr-o necesitate inerentă organizării unei astfel de competiții.

Rodríguez Iglesias

Moitinho de Almeida

Edward

Sevón Kapteyn

Puissochet

Hirsch

Jann

Ragnemalm

Pronunțată astfel în ședință publică la Luxemburg, la 11 aprilie 2000.

Grefier

Președinte

R. Grass

G. C. Rodríguez Iglesias